

STOCKHOLMS TINGSRÄTT
SVERIGES DOMSTOLAR

TiD

Föreningen tvistlösning i domstol

Vem bär ansvaret för att kategorisera rättsfakta i dispositiva tvistemål?

Seminarium den 12 mars 2025

Praktisk information

- Toaletter och förvaringsskåp finns en trappa ned
- Utrymningsvägar är huvudentrén och personalentréerna mot Bergsgatan respektive Kungsholmsgatan

Presentation

- Måns Wigén
- Domarutbildad (Svea hovrätt – Stockholms tingsrätt)
- Justitiedepartementet (processrätt och domstolsfrågor)
- Högsta domstolen (bl.a. kanslichef)
- Chefsrådman Stockholms tingsrätt

Rättstillämpningens två dimensioner

1. Händelser/fakta/verklighet

- Någonting konkret som kan upplevas av våra sinnen
- Beskrivs med ord, värderas och kan vara sanna eller falska (*sakfråga*)

2. Rättsregler

- Kategorier/prototyper som inte kan upplevas av våra sinnen
- Beskrivs med ord, tolkas och kan vara tillämpliga eller inte (*rättsfråga*)

Dispositionsprincipen och officialprincipen

- **Dispositionsprincipen** innebär att civilprocessen bygger på att det är två parter som genom växelvisa åberopanden och bemötanden (*dispositioner*) ska beskriva de sakförhållanden som ska prövas av rätten
- **Officialprincipen** innebär att rätten har möjlighet eller skyldighet att självmant (*ex officio*) agera i tvisten
- Rättens officialplikter är att **tillämpa gällande rätt** (*jura novit curia*) och att utöva **materiell processledning**

Åberopsbördan

Vad ska åberopas?

- **Rättsfakta** är det som ska åberopas
- Faktiska omständigheter som direkt kan leda till att en viss rättsföljd inträder
- Påstående om fakta (som rätten ska pröva inom ramen för bevisvärderingen)
- Påstående om att dessa fakta knyter an till rättsregelns bifallsvillkor på ett sådant sätt att rättsföljden ska inträda (som rätten ska pröva inom ramen för rättstillämpningen)

Åberopsbördan

Hur och när ska åberopande ske?

- Processhandlingen åberopande kräver ett klart och otvetydigt angivande av att omständigheten läggs till grund för talan
- Preklusionsbestämmelserna inom och mellan instanserna begränsar parternas möjligheter att åberopa nya rättsfakta
- Vad är en otillåten ändring respektive ett tillåtet förtydligande?

Motpartens bemötande

- Samtliga åberopade **rättsfakta** ska bemötas
- Motpartens enda tänkbara sakinvändningar (förnekande, rättsinvändning eller motfakta)
- Förnekande står i stort sett aldrig ensamt utan följs av någon form av alternativ faktaversion
- För motfakta gäller samma krav som för rättsfakta i fråga om *vad*, *hur* och *när*

Officialprincipen

Jura novit curia

- Rättens främsta officialplikt är att med tillämpning av ”gällande rätt” döma i målet
- Den processrättsliga principen ”jura novit curia” (*rätten känner lagen*) innebär att det är rättens ansvar att slå fast ”gällande rätt”
- Rättstillämpningens två faser (*utredning* och *tillämpning*)
- I den utredande fasen ska rätten finna själva rättsregeln (*bifallsvillkor/ avslagsvillkor*)
- I den tillämpande fasen ska rätten tillämpa rättsregelns innehåll på de faktiska omständigheterna (*rättsfakta* och *motfakta*)

Bifallsvillkor och avslagsvillkor

- Rättsregler är uppbyggda med en *försats* (**bifallsvillkor**/rekvisit/abstrakta rättsfakta) och en *eftersats* (rättsföljd)
- ”Den som vållar ren förmögenhetsskada genom brott skall ersätta skadan” (2:3 SkL).
- *vållar + ren förmögenhetsskada + genom brott* (**bifallsvillkor**)
- Rättsutredningen visar bl.a. att ”vållar” normalt avser ”uppsåt” (kan dock vara tillräckligt med oaktsamhet) och att ”brott” även kan vara ”kvalificerat otillbörligt handlande”
- **Rättsfakta** ska formuleras i förhållande till **bifallsvillkoren**
- ”Skadestånd med anledning av ... ren förmögenhetsskada kan jämkas, om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan” (6:1 SkL).
- *vållande på den skadelidandes sida + medverkat till skadan* (**avslagsvillkor**)
- **Motfakta** ska formuleras i förhållande till **avslagsvillkoren**

Officialprincipen

Materiell processledning

- Materiell processledning är rättens skyldighet att avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i parternas talan
- Vid materiell processledning måste rätten balansera mellan åberopsbördan (parternas ansvar för faktaplanet) och ”jura novit curia” (rättens ansvar för regelplanet)
- Rätten kan inte utöva materiell processledning utan att förstå vilka rättsregler som kan vara tillämpliga

Ansvaret för kategorisering av rättsfakta

- Med kategorisering/kvalificering/klassificering avses att bestämma vilka omständigheter som är rättsfakta
- Åberopsbördan (dispositionsprincipen) lägger tydligt ansvaret för kategoriseringen på parterna
- Rättens officialplikter (jura novit curia och materiell processledning) innebär att rätten inte kan förhålla sig passiv och endast anteckna vad som åberopas
- Rätten kan inte förstå parternas dispositioner fullt ut utan att känna till innehållet i de rättsregler som kan vara tillämpliga (bifallsvillkor och avslagsvillkor)
- Sammanfattningsvis anser jag att rätten och parterna har ett gemensamt ansvar för kategoriseringen av rättsfakta

Varför är det viktigt att bestämma rättsfakta?

- Rättsfakta bestämmer ramen för prövningen
- Rättsfakta ska anges i stämningsansökan
- Endast rättsfakta behöver bemötas
- Endast rättsfakta utgör slutliga bevisteman
- Bevisbörda och beviskrav avser endast rättsfakta
- Rättsfakta och bemötandena av dessa bestämmer prövningsordningen ("den successiva relevansens princip")

Mina medskick

Ombuden

- Våga begränsa beskrivningen av händelseförloppet – bevisfakta behöver inte anges
- Rensa texten från argumentation – både vad som har hänt (bevisvärdering) och vad rättsreglerna innehåller (rättsutredning)
- Hitta tidigt den tillämpliga rättsregeln, gå vidare och klarlägg vilka bifallsvillkor och avslagsvillkor som kan härledas ur regeln
- Säkerställ att beskrivningen av händelseförloppet innehåller faktiska omständigheter som direkt knyter an till dessa bifallsvillkor/avslagsvillkor

Rätten

- Undvik tolkning av parternas dispositioner (åberopanden och bemötanden) och använd hela handläggningstiden
- Avbryt parternas skriftväxling tidigt (i vilken allt behandlas) och led diskussionerna till kärnan, dvs. till de dispositioner som parterna vill lägga fram
- Gör tidigt en bedömning av vilka rättsregler som kan vara tillämpliga (och klarlägg bifallsvillkor/avslagsvillkor)